

Pázmány Law Working Papers
2011/11

Zakariás Kinga: Az élethez és az emberi méltósághoz való jog az alkotmánykonceptió tükrében

Pázmány Péter Katolikus Egyetem / Pázmány Péter Catholic University
Budapest

<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

Zakariás Kinga:¹ Az élethez és az emberi méltósághoz való jog az alkotmánykoncepció tükrében

„Alaposan át kell gondolni az 1. cikk megfogalmazását; ez a cikk az egész alapjogi katalógus számára egy generálklauzulát állít fel. Rendszertani jelentőségénél fogva ez a tulajdonképpeni kulcs az egészhez.”²Ezekkel a szavakkal kívánta felhívni a figyelmet a bevezető formula kiemelkedő jelentőségére több mint hatvan évvel ezelőtt Carlo Schmid parlamenti képviselő, a német alaptörvény emberi méltóságra vonatkozó cikkelyének megszövegezése során kibontakozott vitában. A magyar Alkotmány megalkotása során is kiemelt figyelmet kell szentelni az alapjogoknak, és az alapjogi katalógus élén az emberi méltóságnak. Az alapjogok jogi természetéről, valamint azok tartalmáról hozott döntés ugyanis nagymértékben befolyásolja az állami lét jellegét.

Előadásomban arra vállalkozom, hogy az alkotmánykoncepció életre és emberi méltóságra vonatkozó szövegrészét értelmezem. Az alkotmánykoncepció az életről és a méltóságról az alapjogi katalógus élén a következőképpen szól: **„Alapvető emberi jogként minden ember életét, fogantatásától kezdve védelem illeti meg. Az emberi élet és méltóság sérthetetlen.”** Ez a megfogalmazás nem az életnek és méltóságnak az Alkotmányban való elhelyezésére vonatkozó szabályozási elveket tartalmazza, hanem egy konkrét szövegjavaslatot ad. Erre tekintettel elsőként azt a kérdést teszem fel: **mit jelentenek a szövegben szereplő fogalmak, feltételezve, hogy a munkaanyagból normaszöveg válik?** Az értelmezésnek kell választ adnia második lépésként, a fogalmak definiálását követően, arra a kérdésre is: **milyen koncepció alapján került sor a megszövegezésre?** Elengedhetetlen az élet és méltóság Alkotmányban való szabályozásának elvi alapvetése és a konkrét szövegváltozatnak a kialakult koncepcióra alapítása.

Az előadás Az Alkotmány kommentárja szellemében, a német középcommentárok mintájára a koncepció-szöveg pontos kifejtésére vállalkozik, a szöveg minden szavát, szókapcsolatát külön-külön megmagyarázza, majd elhelyezi a koncepció-terv rendszerében.³ Az értelmezés kiindulópontja a fogalmaknak az Alkotmánybíróság által elfogadott tartalma. Az Alkotmánybíróság 20 éves alkotmányértelmező tevékenységével, az Alkotmány ma hatályos szövegére építve, olyan jogi fogalmi rendszert (alapjogi dogmatika) alakított ki, amely elengedhetetlen pozitív jogi fogalmaink definiálásához, és az új Alkotmány megalkotását követően is tovább fog élni.

Az Alkotmány szövegével kapcsolatos legfontosabb követelmény az ellentmondásmentesség, ezért elsősorban a szövegben található pontatlanságra, következetlenségre szeretném felhívni a figyelmet, végül egy szövegjavaslatot fogalmazok meg.

1. Emberi jogok vagy alapjogok?

Elsőként az a kérdés merül fel, hogy szükséges-e az alkotmánykoncepció életre és méltóságra vonatkozó első mondatában az „**alapvető**” jelző **„emberi jogok”**-ra vonatkozó használata. Ez a kérdés az emberi jogok jogrendszerbe való beemeléseinek problémáját veti fel.

A magyar alkotmányjogi irodalomban két felfogás él az élet és a méltóság fogalmának a jog rendszerében való elhelyezésére: az egyik megközelítés a jog felett álló értéknek, a

¹ Érdemi munkatárs (AB), egyetemi tanársegéd (PPKE JÁK); kingazakarias@gmail.com.

² STERN, KLAUS: *Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland*, München: Verlag C. H. Beck, 2006, IV/1. 13.

³ JAKAB ANDRÁS: Az Alkotmány kommentárjának feladata. In: JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*, Budapest: Századvég, 2009, 50.

másik alanyi jognak tekinti.⁴ Az alkotmánykoncepció szóhasználata nem egységes: a koncepció-szöveg első mondata az élethez való jogot egyértelműen jogként szabályozza, a második mondatból azonban arra következtethetünk, hogy az életet a méltósággal együtt a jog felett álló értéknek tekinti. Az alapvető rendelkezések között a méltóság szintén értékként, magasabb rendű elvként jelenik meg, de itt önállóan, „**a politikai nemzet, azaz a nép egymásért felelősséggel tartozó tagjai egyenlő és elidegeníthetetlen méltósága**”-ként.

Az Alkotmány megalkotásának vitathatatlan kiindulópontja kell, hogy legyen a jog feletti értékek biztosítása. A jövőbeli normaszöveg funkcióját már a megformálása előtt meg kell határozni, és az alkotmánykoncepció amennyiben „**alapvető emberi jog**”-ról ír, hitet tesz a jog feletti értékek elismerése mellett. A megfogalmazás azonban dogmatikai szempontból vitatható. Az emberi jogok az embereket emberi mivoltuknál fogva illetik meg, amelyeket nem az állam teremt, de köteles elismerni. Nem fér kétség ahhoz, hogy ha egy állam semmibe veszi a területén lévő emberek életét és méltóságát, nem mondhatjuk azt, hogy abban az államban az embereknek ne lenne joguk a saját életükhöz és méltóságuk védelméhez. Az emberi jogok tehát az állammal szembeni igényként jelentkeznek.⁵ A jogállam fő jellemzője, hogy az emberi jogokat elismeri és beemeli a jogrendszerbe. Az egyes államok alkotmányaiban felsorolt és ezáltal a tételes jog részévé tett emberi jogokat nevezünk alapvető jogoknak, vagy más néven alapjogoknak.⁶ Ezért az „**alapvető**” jelző használata — annak ellenére, hogy a nemzetközi gyakorlatban is elfogadott — tulajdonképpen szükségtelen.

Az alkotmánykoncepció helyeselhető módon elkerüli a jog feletti érték kontra alanyi jog, vitát. Véleményem szerint a két említett felfogás nem is konkurál egymással, hanem ellenkezőleg, kiegészítik egymást. LÁBADY TAMÁS és TERSZTYÁNSZKY ÖDÖN, volt alkotmánybírák a következőképpen fogalmazták meg álláspontjukat: *„Az ember létezése és méltósága, mint maga az emberi egység, valójában nem is jog, mert az emberi lényeg a jog számára tulajdonképpen transzcendens, azaz hozzáférhetetlen. Az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban az emberi élet és méltóság ezért elsősorban nem is mint alapjogok, hanem mint a jogok forrásai, mint jogon kívüli értékek szerepelnek, amelyek sérthetetlenek. E sérthetetlen értékek tiszteletben tartásáról és védelméről kell a jognak gondoskodnia. Ez a védelem — és csakis ez — viszont már a jog dimenziója. Az itt belépő jog különféle terebélyű tilalomfákat és garanciákat állít fel mindenki számára, így az állam számára is.”*⁷ KIS JÁNOS nézetének az alapja az, hogy a méltósághoz való jog és a vele különlegesen szoros kapcsolatban álló élethez való jog emberi jogok, amelyek különösen erős védelmet biztosítanak az általuk körülbástyázott érdekeknek.⁸ KIS emberi jogokon azonban tételezett alanyi jogokat ért, amint ez a következőkből kiderül: *„Az emberi méltósághoz fűződő jog a legabsztraktabb jogunk, amely voltaképpen annyit mond ki, hogy az embert emberhez méltó bánásmód illeti meg. Ez az egészen elvont elv csak úgy válhat törvényi szabályozás tárgyává, hogy közben új és új konkrétabb jogok származnak belőle: a törvény ezek gyakorlását írja körül.”*⁹ *„Az ember egyedi életét különleges védelem övezi; ez a védelem neki magának — nem a fajnak — szól, vele szemben ró kötelességeket a többi emberre és az államra. Az emberi személyt nem azért tilos megölni, hogy fajtája fennmaradjon, hanem azért,*

⁴ TÓTH GÁBOR ATTILA: Az emberi méltósághoz való jog és az élethez való jog. In: HALMAI GÁBOR, TÓTH GÁBOR ATTILA: *Emberi jogok*, Budapest: Osiris, 2003, 263.

⁵ TÓTH 263.

⁶ TÓTH 263

⁷ 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 95.

⁸ KIS JÁNOS: *Az abortuszról. Érvek és ellenérvek*. Cserépfalvi, 1992, 202. lásd még: KIS JÁNOS: Az alkotmánybíróság az élethez való jogról. *Jogtudományi Közlöny* 1992. 4. szám 122.

⁹ KIS JÁNOS 200.

mert őt, ezt a bizonyos egyént megilleti az élethez való jog.”¹⁰ „Az élethez való jog az egyént mint emberi méltósággal felruházott személyt illeti meg.”¹¹

Álláspontom szerint az alapjogok a jog feletti értékeket (és nem érdekeket) védenek, és a leghatékonyabb védelem pont a jogként való tételezésükkel valósul meg.¹² Abban a pillanatban, tehát amikor felmerül az emberi jogok állam általi védelmének igénye, az emberi jogok „levetik” transzcendens jellegüket és az Alkotmányban szabályozott alapjogokká válnak.¹³ A jog funkciója, hogy a jog feletti erkölcsi értékeket bevonja a jogrendszerbe és a jogrendszer tárgyaként a védelmüket mindenkivel szemben biztosítsa. Az alapjogok jogként való tételezése pont az érvényesülésük érdekében elengedhetetlen, a jogalkalmazás ugyanis nem tudja érvényesíteni a jog számára hozzáférhetetlen értékeket. Az alkotmánykoncepció jog feletti értékek melletti hitvallása azt jelenti, hogy „az állam van az emberért, és nem az ember az államért”.¹⁴ Az államnak tehát nem szabad mindent megtennie, ami aktuál-politikai céljai megvalósításához éppen szükséges, hanem az embernek jogai kell, hogy legyenek, amelyek fölött az állam nem rendelkezhet. Az alkotmányban tételezett emberi jogok, azaz az alapjogok éppen ezért nem veszítik el a jog feletti jellegüket. Az alkotmányozónak olyan tartalommal kell szabályoznia az alapjogokat, hogy ezeknek az értékeknek a tartalmát hűen tükrözzék. Igaz ugyan, hogy egy értéket nem lehet bíróság előtt érvényesíteni, de ezek az értékek mind a jogalkotó, mint a jogalkalmazó számára olyan mércét képeznek,¹⁵ amelyet az értelmezés során, — különös tekintettel az alapjogok rendszerint lakonikus megfogalmazására, valamint az életviszonyok gyors változására —, érvényesíteni kell.

Az élet és a méltóság, mint erkölcsi értékek az Alkotmányba történő beemelésük révén jogi értékeké válnak, amelyek tételezésük révén pozitív jogi követelmények is egyben. Erre tekintettel — az alkotmányozó szándékának egyértelműsége mellett — nem tartom világosnak az alkotmánykoncepció életre és méltóságra vonatkozó szövegrészének megfogalmazását. Az új alkotmány szövege akkor lenne egyértelmű, ha az életet és a méltóságot jogként tételezi.

2. Monizmus vagy dualizmus?

Az alkotmánykoncepció az életet és a méltóságot együtt említi, amiből az a következtetés vonható le, hogy egységet alkotnak. A koncepció nem bontja ki az élet és a méltóság egymáshoz való viszonyát. Az életnek és a méltóságnak az „és” kötőszóval való összekapcsolása, valamint abszolút volta viszont arra utal, hogy az Alkotmánybíróság által alapul vett **monista** emberfelfogást fogadja el, és az ember életét és méltóságát egységben szemléli.¹⁶ Ezzel fenntartja a jogtudományi irodalomban sokat kritizált oszthatatlansági doktrínát.¹⁷ Álláspontom szerint a két jog együtt említése, az „és” kötőszó mindenképpen a

¹⁰ Kis 200.

¹¹ Kis 197.

¹² Az alapjogok nem csak alanyi jogok, — ahogyan azt Kis állítja — hanem magukban foglalják a jog feletti értékek — akár szubjektív jogn túlmenő — védelmét is.

¹³ ENDERS, CHRISTOPH: *Die Menschenwürde in der Verfassungsordnung, Zur Dogmatik des Art. 1 GG*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1997, 384.

¹⁴ Ez a felismerés szövegszerűen bekerült a német Alaptörvény előkészítésére hivatott Herrenchiessee Konvent alkotmány tervezetében, mégpedig annak 1. cikk 1. bekezdésébe. DREIER, HORST: *Die Grundrechte*. In: DREIER HORST: *Grundgesetz Kommentar*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, 153.

¹⁵ ENDERS 409.

¹⁶ Az oszthatatlansági elv első nyilvánítása része a 23/1990. (X. 31.) AB határozat többségi indokolásának (ABH 1990, 88, 93.), annak részletes kidolgozása pedig Sólyom László párhuzamos véleményében található (ABH 1990, 88, 104-107.)

¹⁷ Kis 118; GYÖRFI TAMÁS: A tulajdonságok nélküli ember elmélete. *Fundamentum* 1998/3. 23-37; TÓTH J. ZOLTÁN: *Oszthatatlan és korlátozhatatlan? – Gondolatok az emberi élethez és méltósághoz való jogról az eutanáziahatározat kapcsán*. Jogelméleti Szemle 2005/1.

két jog szoros kapcsolatára utal, és kiolvasható belőle akár a két jog egysége is.¹⁸ Erre tekintettel fontosnak tartom itt külön kihangsúlyozni, hogy az új Alkotmány nem teremt *tabula rasa*-t a magyar jogrendszerben, ezért, amennyiben az alkotmányozó nem nyilvánítja ki a „régit”, most hatályos alkotmányhoz kapcsolódó gyakorlattól való határozott eltérési szándékát, az érvényes marad. Véleményem szerint azonban **el kell térni a korábbi gyakorlattól, ezért német mintára a két jog külön alkotmányi rendelkezésbe foglalását javaslom**. Az Alkotmánybíróság gyakorlata ugyanis nem igazolja, hogy oszthatatlansági elv többletvédelmet biztosítana a két jog különállását valló **dualista** felfogással¹⁹ szemben. A 23/1990 (X. 31.) AB határozat többségi indokolása például a halálbüntetés alkotmányellenességét az élethez való jog lényeges tartalmának korlátozhatatlanságával indokolja. (88, 92) Sólyom László párhuzamos indokolásában fejtette ki azt a többségi véleménnyel ellentétes nézetét, amely szerint a halálbüntetés azért alkotmányellenes, mert „*az élethez és méltósághoz való jog vonatkozásában mindenfajta és bármely alapon nyugvó korlátozás lehetősége elvileg kizárt*”. (88, 107.) Nézetem szerint az élethez való jog korlátozható. Az élethez való jog lényeges tartalma korlátozhatatlanságából következik, hogy az állam nem rendelkezhet az emberi élet bizonyosan bekövetkező elvételéről (halálbüntetés), rendelkezhet azonban az élet más emberek általi eshetőlegesen elvételéről, az élet kockáztatásáról, az élethez való jog esetleges sérelmének megengedéséről (pl. rendőri löfegyverhasználat).

3. Szubjektív jog vagy objektív intézményvédelem?

A jogi megoldás átvétele, importálása azonban nem feltétlenül csupán a német szabályozás egyszerű utánzása, lemásolása a jogalkotónak a jogok tételezésében egyedi technikát kell alkalmaznia, azaz az alkotmányozó — okulva a német alaptörvény elfogadását követően a méltóság alapjogi jellege kapcsán kibontakozott vitából²⁰ — **nyilvánítsa a méltóságot is egyértelműen alanyi joggá**.

Az alkotmánykoncepció az élethez való jogot már jogként tételezi. Ez a megoldás helyeselhető, mert egyértelműen kifejezi, hogy az élet tiszteletben tartása és védelme nem pusztán deklaráció: az élethez való jog alapjog, érvényesülésének jogi eszközökkel érvényt lehet szerezni.

Az alkotmánykoncepció szövege ugyanakkor csak az **élet védelméről** szól, és ezzel a jog objektív oldalára helyezi a hangsúlyt, a jog tiszteletéről, **a jog alanyi oldaláról hallgat**. Az új Alkotmány megszövegezése során ebben az esetben sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az alapjogi dogmatika — német mintára — megkülönbözteti az alapjogok alanyi és tárgyi oldalát. Az élethez való alanyi jog az ember életének biztosítására szolgál. Az élethez való jog alanyi oldalából az a követelmény származik, hogy senki nem fosztható meg az életétől. Az élethez való jog objektív-intézményvédelmi oldalából folyó állami kötelezettségek szubjektív alanyi jogtól való elkülönítése, az intézményes jogvédelem megjelenése az Alkotmánybíróság gyakorlatában az első abortusz-határozatban jelent meg. Az Alkotmánybíróság az Alkotmány 8. § (1) bekezdésében foglalt **„védelem”** kifejezésből

¹⁸ Nyelvtani értelmezéssel — tekintettel arra, hogy az „és” kapcsolatos kötőszó — nem lehet igazolni, hogy az élethez és méltósághoz való jogot az alkotmányozó külön jogként alkotta meg.

¹⁹ A méltósághoz való jog és az élethez való jog elválasztása felveti a két jog hierarchiájának problémáját. A **dualista** felfogás alapján ugyanis a méltóság áll az alapjogok hierarchiájának élén, mint az embert emberi mivoltában védő abszolút jog. Az élet képezi minden jog, így a méltósághoz való jog lételapját is, de az élethez való jog, mint a biológiai-fizikai létezés joga korlátozható.

²⁰ A német Alaptörvény 1. cikke 1. mondata értelmében: „Az emberi méltóság érinthetetlen.” A szakirodalom egyetért abban, hogy az Alaptörvény 1. cikke nem pusztán deklaráció, hanem kötelező norma. Mind a mai napig vitatott azonban, hogy az Alaptörvény 1. cikke magában foglal-e az objektív érték védelmen túlmenően szubjektív jogot is. A szakirodalmi álláspontokat átfogóan lásd. DREIER 207.

vezette le az intézményes alapjogvédelmet, amelynek elsősorban az élethez való joggal összefüggő, egyes esetekben tulajdonított meghatározó jelentőséget. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában **az élethez való jog objektív oldala az állam életvédelmi kötelezettségét foglalja magába.** [64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 302-304.] Az állam objektív életvédelmi kötelezettségének **tartalma** nem véglegesen behatárolt, és javasolom is — szintén német mintára — a későbbi gyakorlat általi továbbfejlesztését: a védelemnek a harmadik személy behatásai elleni kiterjesztésére. Az élethez való jog védelmének alkotmány-szövegbe való beemelésekor most arra kell tekintettel lenni, hogy a védelem elért szintjét nem szabad csökkenteni. Az Alkotmánybíróság abból indult ki, hogy az emberi élet mint érték a védelem tárgya, az államnak a szubjektív jog biztosításán túlmenően általában az emberi életet és létfeltételeit is védeni kell. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége ezért terjed ki a keletkezőben lévő emberi életre is. Az alkotmánykoncepció az élet fogantatástól kezdődő védelmének deklarálásával — a „védelem” kifejezés használata révén — ezt a gyakorlatot emelné be az új Alkotmányba.

4. A magzat alkotmányos védelme: teljes abortusztilalom?

Az Alkotmánybíróság az Alkotmány 54. § (1) bekezdésének értelmezése során nem vállalta fel annak a kérdésnek az eldöntését, hogy a **magzat** jogilag ember-e, arra hivatkozással, hogy a magzat emberi jogi státusának meghatározása alkotmányozói döntés. Az alkotmánykoncepció újdonsága, hogy a magzatot egyértelműen embernek tekinti, akit **védelem** illet meg. Pusztán az alkotmánykoncepció első mondatának a megszővegezésből — a „védelem” szó jogdogmatikai jelentőségére tekintettel — nem olvasható ki az abszolút védelem, vagyis az abortusz teljes tilalma, csak az Alkotmánybíróság által megállapított **relatív intézményes védelem.** A második mondatból (Az élet és méltóság sérthetetlen) azonban már kiolvasható az **abszolút védelem,** így az alkotmánykoncepció ellentmondásossá válik.

Az alkotmánykoncepció vitathatatlan érdeme, hogy **a magzatot embernek tekinti, és az emberi élet védelmét a megszületés előtti idő alatt is alkotmányos szinten garantálja.**²¹ Az alkotmánykoncepció megoldást ad arra a — JOBBÁGYI GÁBOR — által felvetett problémára²²; is, hogy az embrió és a magzat fogalmának megkülönböztetése következtében a testen kívül létrejött embrió semmilyen védelmet nem élvez. Az alkotmánykoncepció nem tesz különbséget a magzat és az embrió között, ennek értelmében a méhen kívül fogant magzatot a magzat jogállása a fogantatás napjától megilleti, és ezzel alkotmányellenessé válik az Eütv.-nek az a rendelkezése, amely a védelmet a beültetéshez köti.

5. Sérthetetlen vagy korlátozhatatlan?

Az alkotmánykoncepció alapvető rendelkezéseinek értelmében a méltóság **„elidegeníthetetlen”,** az alapjogi katalógus szövegváltozatának második mondata szerint pedig az élet és méltóság **„sérthetetlen”.** A fogalom más európai államok alkotmányaiban is megjelenik, de — álláspontom szerint — az alapjog által védett értékre vonatkozik, és kifejezetten jogként tételezése esetében a jog **korlátozásáról** kell beszélni.

²¹ Az Alkotmánybíróság szerint ugyan a terhességmegszakítást mint az egyedi élet szándékos kioltását csak akkor lehet az intézményes életvédelem hatálya alá tartozónak tekinteni, ha a magzat individualitását jogilag nem ismerik el, ez a gyakorlat azonban a magzat védelmének alkotmányban történő, kifejezett szabályozása révén meghaladottá válik.

²² JOBBÁGYI GÁBOR: Az élethez való jog alakulása. In: JAKAB ANDRÁS – TAKÁCS PÉTER (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/90-2005*, Budapest: Gondolat, 2007, 254-255, 257-258.

Az alkotmánykoncepció nem ad választ arra a kérdésre, hogy az emberi méltóság csak az étellel egységben abszolút, vagy az egyes összetevői, az Alkotmánybíróság által levezetett részjogosítványok (amelyek tulajdonképpen a Ptk-ban szabályozott személyiségi jogok alkotmányos rangra emelést jelentik) is.

6. Emberi méltósághoz való jog vagy a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog?

Az emberi méltósághoz való jog — amelyet alappal tekint KIS a legabsztraktabb jognak — az alkotmánybírói gyakorlat révén bontakozott ki.²³ Az alapjog funkciójának meghatározása révén kristályosodott ki a tartalma, egyes értékelemei és így vált az emberi méltósághoz való jog egyéni jogosultsággá. Az emberi méltósághoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában **kettős funkciója** van. Egyrészt kifejezi, hogy van egy abszolút határ, amelyen sem az állam, sem más emberek kényszerítő hatalma nem terjedhet túl, vagyis az autonómiának, egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember alany marad, és nem válik eszközzé vagy tárggyá. Ez az „érinthesetlen lényeg” különbözteti meg a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók. A méltósághoz való jog másik funkciója az emberek egyenlő méltóságának biztosítása. [23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 103.] A hatályos Alkotmány nem tartalmaz általános egyenlőségi klauzulát, így az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogban keresett és talált fogódzót egy általános egyenlőségi szabály levezetéséhez. Itt jegyzem meg, hogy az alkotmánykoncepció tartalmazza ugyan „**a törvény előtt mindenki egyenlő**” szabályát, amely betölthetné az általános egyenlőségi klauzula funkcióját, de csak akkor, ha külön alkotmányi szakaszban és nem az eljárási jogok között, a tisztességes eljáráshoz való joghoz kapcsolva jelenne meg.

Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jog személyiségvédelmi funkciójának megjelenítésekor — a német Alkotmánybíróság gyakorlatából kiindulva — az emberi méltósághoz való jogot azonosította az **általános személyiségi joggal**, és anyajogként határozta meg. [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 45.] Fontos kihangsúlyozni, hogy a német Alaptörvény — a hatályos Alkotmánnyal ellentétben — kifejezetten szabályozza a szabadságjogok között a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogot (2. cikk 1. bekezdés). A német Alkotmánybíróság ennek a nevesített alapjognak és az emberi méltóságnak az egymásra vetített értelmezéséből bontotta ki az általános személyiségi jogot, valamint az általános cselekvési szabadságot.²⁴ Az emberi méltósághoz való jog, tehát külön nevesített személyiségi jog hiányában, szolgál más jogok forrásaként az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Az Alkotmánybíróság a méltósághoz való jog általános személyiségi joggal való azonosítása következtében újabb és újabb nevesített személyiségi jogokat állapított meg, így „pótolva” a személyiségi jogok biztosításához elengedhetetlen, de az Alkotmányban szövegszerűen nem szereplő követelményeket. Az emberi méltóság elvének átfogó jellege magában rejti azonban a méltóság „apró pénzre váltásának”, vagyis annak a veszélyét, hogy belőle tetszés szerinti számú olyan jog vezethető le, amelynek nincs köze az emberi méltósághoz.²⁵ Erre tekintettel javaslom **a személyiség szabad kibontakoztatásához való**

²³ Ehhez lásd: ZAKARIÁS KINGA: 54. § Az élethez és az emberi méltósághoz való jog. In: JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja I-II.* Budapest: Századvég, 2009, II. kötet 1903-1910.

²⁴ PIEROTH, BODO – SCHLINK, BERNHARD: *Grundrechte Staatsrecht II.* Heidelberg: C.F. Müller, 2004, 88.

²⁵ Az Alkotmánybíróság gyakorlatában ilyennek tekinthető a művészi alkotáshoz való hozzáférhetőség jogának az általános cselekvési szabadságból [24/1996. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1996, 107, 111.], valamint a sportolók versenyzéshez való jogának a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból történő levezetése [27/1990. (XI. 22) AB határozat, ABH 187, 189.] Hasonlóan vélekedik Balogh Zsolt. BALOGH ZSOLT: Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy alanyi jog. In: *Iustum Aequum Salutare* 2010/4. 43-44.

jognak az alkotmányban történő biztosítását. Álláspontom szerint a személyiség szabad kibontakoztatásához való jognak az emberi méltósághoz való jog melletti külön nevesítését az ember „belső” létezése, mint statikus állapot és a „külső” megnyilvánulásai, mint dinamikus jelenség közötti — német szakirodalomból ismert — különbségtétel is indokolja. A méltósághoz való jog az embert emberi mivoltában védi, vagyis azt jelenti: az ember méltósággal rendelkező élőlény, amely méltósága tiszteletben tartására és védelmére igényt formálhat. A személyiség szabad kibontakoztatásához való jog az embert a különböző megnyilvánulásaiban védi, azt mutatja meg, hogy a személyisége hogyan bontakozik ki, hogyan cselekszik.²⁶ A „belső” és „külső” közötti különbségtétel indokolja az emberi méltósághoz való jog korlátozhatatlanságát, valamint a személy szabadságának korlátozhatóságát is. A személy szabadsága ugyanis addig terjedhet, amíg más emberek szabadságát nem korlátozza.

Az emberi méltóságból levezett személyiségi jogok külön alkotmányi rendelkezésbe foglalására irányuló javaslat felveti azt a jogos kérdést, hogy mi a méltósághoz való jognak az önálló tartalma. Az emberi méltósághoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában ugyanis a belőle levezetett jogok érvényesítésében élt, nem önmagában.²⁷

Az alkotmányozó feladata az emberi méltóság Alkotmányba való beemelése és az Alkotmánybíróságé az új Alkotmány méltóság fogalmának kibontása. Álláspontom szerint azonban a német alkotmánybírósági gyakorlat azt bizonyítja, hogy a méltóságnak önálló tartalom tulajdonítható.²⁸

Következésképpen az új Alkotmány életre és méltóságra vonatkozó §-ainak általam javasolt megfogalmazása a következő:

- 1. §. Az ember méltósághoz való joga korlátozhatatlan.**
- 2. § Minden embernek joga van az élethez. A magzatot fogantatásától kezdve védelem illeti meg.**
- 3. § Mindenkinek joga van személyisége szabad kibontakoztatásához.**

²⁶ DÜRIG In: MAUNZ, THEODOR, DÜRIG, GÜNTER (Hrsg.): *Grundgesetz – Kommentar*, München 1988, 38.

²⁷ Balogh Zsolt egyetlen kivételt említ: a 36/2005. (X. 5.) AB határozat az emberi méltósághoz való alapjog közvetlen sérelmét állapította meg arra az esetre, amikor próbafülkében kamerás megfigyelés történik. i.m. 43.

²⁸ A német Szövetségi Alkotmánybíróság esetről esetre határozza meg a méltóság tartalmát, mégpedig elsősorban *ex negativo*, az instrumentalizálási tilalomból kiindulva. BverfGE 9, 89 (95); 27, 1 (6); 28, 386 (391); 45, 187 (228); 50, 166 (175); 50, 202 (215); 57, 250 (275); 72, 105 (116); 87, 209 (228).